

METODİKA

Sevda İmanova
Azərbaycan Dillər Universiteti

TƏLƏBƏLƏRDƏ XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİ PROSESİNDƏ MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI SƏRİŞTƏNİN FORMALAŞDIRILMASI VƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ İMKANLARI

Açar sözlər: *mədəniyyətlərarası səriştənin formalaşdırılması, qiymətləndirilmə, xarici dillərin tədrisi, autentik, qeyri-autentik dərs materialı*

Keywords: *intercultural competence forming, assessment, teaching foreign languages, authentic, non-authentic course books*

Ключевые слова: *межкультурная компетенция, формирование, оценивание, обучение иностранным языкам, аутентичный, неаутентичный учебный материал*

Qloballaşan müasir və multikultural dünyamızda hər bir peşə, ixtisas üzrə təhsil alan gəncin sabah əmək bazarında uğurla iş tapması, fəaliyyət göstərməsi, öz xalqını, ölkəsini, mədəniyyətini dünyaya layiqincə tanıtməsi, dil və mədəniyyət daşıyıcıları ilə uğurlu ünsiyyət qurmaq bacarığına – mədəniyyətlərarası səriştəyə malik olması təhsil sahəsində duran ən mühüm vəzifələrdəndir. Artıq təhsil və xarici dillərin öyrənilməsi ilə bağlı hüquqi normativ sənədlərin hamısında dil və mədəniyyətlərin birgə öyrənilməsi aktual problem olaraq çox əhəmiyyətli bir məsələdir. Bu məqalə xarici dillərin tədrisi prosesində mədəniyyətlərarası səriştənin formalaşdırılması və qiymətləndirilməsi, problemin həm nəzəri, həm də təcürbi istiqamətlərinin tədqiqinə həsr olunmuşdur.

Belə ki, təhsilin hər bir səviyyəsində xarici dil müəllimləri tələbələrin öyrəndikləri xarici dillərin mədəniyyətinə nə qədər dərindən yiyələnmələrini və bu mədəniyyətə qarşı həssas olmalarını anlayırlar. Bu “mədəniyyətlərarası səriştə” adlanır və nəzəri cəhətdən çox tədqiq və müzakirə olunub. Lakin bu məsələnin tədrisdə realizə olunması, səriştənin səviyyəsinin təyin edilməsi, qiymətləndirilməsi demək olar ki, müəyyən istisnalar olmaqla tədqiq olunmamışdır.

Avropa Şurası artıq müasir informasiya cəmiyyətində, əmək bazarı şəraitində, hər bir sahədə təhsil alan gələcək ixtisasçıların uğurla realizə və adaptasiya olması üçün vacib olan kompetensiyalar, səriştələr siyahısına mədəniyyətlərarası səriştəni də daxil etmişdir.

Mədəniyyətlərarası səriştənin mahiyyətinə, izahına dair bir çox tədqiqatlarla tanış olduqdan sonra, fikrimizcə bizə ən müvafiq, aktual və geniş olanı mədəniyyət

yətlərarası səriştənin görkəmli tədqiqatçılarından olan Durham Universitetinin professoru M.Bayramın verdiyi tərifi üzərində dayanırıq: “Mədəniyyətlərarası səriştə deyərək eyni dərəcədə həm digər mədəniyyətlərin nümayəndələri, həm də öz doğma mədəniyyətinin nümayəndələri ilə uğurla ünsiyyət qurmaq bacarığı başa düşülür” [1].

Böyük üstünlükləri ilə bərabər milli mənəvi dəyərlər, mədəniyyətlərin qorunub saxlanılması üçün təhlükə yaradan qloballaşma dövründə məşhur qlobalistika tədqiqatçısı S.Hantinqtonun konsepsiyasına uyğun olaraq bir neçə sivilizasiyalar, mədəniyyətlər və ənənələri özündə birləşdirən, bir çox xalqların yaşadığı multi-kultural ölkə olan Azərbaycanın öz kimliyini saxlayaraq uğurla dünyaya inteqrasiya etməsi üçün Azərbaycan gəncləri öz doğma, milli mənəvi dəyərlərinə, mədəniyyətinə daha möhkəm yiyələnməlidirlər [2].

Azərbaycanın ümummilli lideri Heydər Əliyev Azərbaycanın müstəqil bir dövlət kimi öz siyasətini milli və ümumbəşəri maraqlara əsaslanaraq qurmasının və bu siyasətin Azərbaycan xalqının milli xüsusiyyətləri, ənənələri, dəyərləri və tarixi keçmişi ilə bərabər beynəlxalq dünya təcrübəsinin nəzərə alınmasının vacib olduğunu vurğulayır və azərbaycanşünaslıq ideologiyasına əsaslanan, milli mədəniyyətə, milli mənəvi dəyərlərə zidd olmayan inkişaf modelinin hazırlanmasını təklif edirdi [3].

Tədris prosesində doğma mədəniyyət xarici mədəniyyətlə qarşılaşarkən tələbələrdə öz doğma mədəniyyətinə hörmət və sevgi artır. Xarici dil dərslərində mədəniyyət ünsürləri tədris olunarkən ən yaxşı metod – doğma və xarici dilin sosio-mədəni və pragmatik normalarını müqayisə etməkdir. Müəllimlər bir mədəniyyət vasitəçiləri kimi metadildən istifadə edərək müxtəliflikləri eksplisit şəkildə izah edərək fəaliyyət göstərməlidirlər. Müəllim dərslər zamanı dilin bütün imkanlarından müqayisə və ya bənzətmə yolu ilə, hətta bir sözün izahı ilə tələbələrdə mədəniyyətlərarası səriştənin formalaşması üçün istifadə etməlidir. Eləcə də tədrisin elə ilk gündən, tələbələrin dilin müəyyən səviyyəsinə yiyələnmələrini gözləmədən, mədəniyyət elementləri ilə tanışlığa başlamaq tövsiyə olunur.

Azərbaycan ali təhsil sistemində mədəniyyətlərarası səriştənin tələbələrdə formalaşdırılmasının vacibliyi hamı tərəfindən qəbul edilsə də, bu gün tədrisdə bunun reallaşması üçün yaradılan imkanlar qənaətbəxş deyildir. Ali məktəblərdə xarici dil fənni üzrə ayrılan dərslərin, tədris proqramlarının və ümumiyyətlə iş təcrübəsinin təhlili tələbələrdə mədəniyyətlərarası səriştənin formalaşdırılmasının günün tələblərinə cavab vermədiyini ortaya çıxarmışdır. Dünyanın bir neçə ölkəsində həyata keçirilən mədəniyyətlərarası səriştənin qiymətləndirilməsi isə Azərbaycanda ümumiyyətlə heç tədqiq edilməmişdir.

Mədəniyyətlərarası səriştənin komponentlərinin ali təhsil sistemində daxil olması və tətbiqi çox mürəkkəb və ləng gedən bir prosesdir və sözügedən səriştənin xarici dillərin tədrisi kontekstində formalaşması bir çox nəzəri və tətbiqi xarakterli çətinliklərlə üzləşir.

Birincisi, xarici dillərin tədrisində tələbələrdə mədəniyyətlərarası səriştənin sistemli və eksplisit formalaşdırılmasının olmaması faktıdır. Qəbul etmək lazımdır

ki, uzun müddət xarici dil tədrisinin məzmunu əksər hallarda yazılı formalara əsaslanırdı. Mədəniyyət isə dilin ayrılmaz bir hissəsi kimi tədris olunmurdu. Hətta xarici dillərin tədrisində kommunikativ yanaşma prinsipinin qrammatik formaları əvəz etməsindən sonra da gözlənilən nəticələr əldə edilmirdi. Tədris prosesində istər yazılı, istərsə də şifahi formada ifadə olunan mədəniyyətin birbaşa tələbələrə aşılması mümkün deyil.

Tələbələrdə mədəniyyətlərarası səriştə eksplisit və sistemli şəkildə formalaşdırılmalıdır. Bu cəhətdən mədəniyyətlərarası səriştənin ayrı-ayrı komponentləri və tədris zamanı onların formalaşdırılması yolları, metod və üsulları müəyyən edilməli, xırdalıklarına qədər dərinlən işlənib hazırlanmalıdır [4;5].

İkincisi, tədqiqatçılar sırf praktik xassəli, mədəniyyətlərarası səriştənin formalaşmasına mane olan aşağıdakı səbəbləri qeyd edirlər:

Müəllimlərin professional hazırlığının olmaması; tədris saatlarının azlığı; tələbələrin mədəniyyəti deyil, yalnız dil öyrənmək istəkləri; öz doğma mədəniyyətdən fərqli olan müəyyən bir mədəniyyət elementinin məzmunu, tərkibini ayırd edib, tələbəyə çatdırmaq üçün nəzəriyyədən praktikaya keçidin mürəkkəbliyi [6].

Üçüncüsü, xüsusi olaraq uyğun materialların seçilməsi problemini qeyd etmək lazımdır. Ənənəvi xarici dil dərsləkləri müəllimə bu sahədə iş aparmaq üçün hər zaman yardımçı olmur; dərsləklərə mədəniyyət məzmunlu materialların daxil edilməsi cəhdlərinə baxmayaraq, bu çox vaxt yalnız stereotiplər və turizm sahəsində olan məlumatlar ilə məhdudlaşır.

Azərbaycan ali məktəbləri, xüsusən də dil ixtisaslı universitetlər üçün aktual olan bir problem ortaya çıxır: autentik və ya qeyri-autentik materiallar arasında seçim etmək. Xarici dillər üzrə dərsləklər iki qrupa ayrılır: “beynəlxalq” və “yerli”. Beynəlxalq dərsləklər – beynəlxalq bazar üçün nəzərdə tutulur və müəyyən mədəniyyət məzmununa, tərkibə və elementlərə məxsusdur. Bu dərsləklərdə verilən autentik materiallar dil daşıyıcıları tərəfindən hazırlanmışına görə milli auditoriyalara xas olan mədəni-mənəvi dəyərlər, milli dünyagörüşü, psixologiya və tələbələrin yaş həddi nəzərə alınmır.

Yerli dərsləklərə xarici müəlliflər tərəfindən hazırlanmış dərsləklərdən fərqli olaraq tələbələrdə öz doğma mədəniyyətinə, dilinə məhəbbət hissi yaradan, dili öyrənilən xalqın və başqa xalqların mədəniyyəti ilə müqayisə etmək, fərqli və bənzər cəhətləri aşkarlamaq imkanı verən materiallar daxil edilmiş olur. Məhz bu baxımdan qeyri autentik materiallardan istifadə etmək məqsəduyğundur.

Bununla bərabər bir sıra tədqiqatçılar xarici dillərin tədrisinin autentik materiallara əsaslanmasının üzərində durur və bunu, xüsusən xarici dil daşıyıcıları ilə mümkün olan məhdud ünsiyyət şəraitini nəzərə alsaq, mədəniyyətlərarası səriştənin aşılması üçün maksimal dərəcədə müsbət təsir göstərməsi ilə izah edirlər [7; 8; 9].

Tədris prosesində autentik materiallardan çox diqqətlə, planlı şəkildə istifadə edilməlidir. Qeyd olunmalıdır ki, autentik materiallardan istifadə xarici dil tədrisinin keyfiyyətini xeyli yüksəldir. İstənilən halda, burada müəllimin peşəkarlığı və mədəniyyətlərarası səriştəsinin yüksək səviyyədə olması vacibdir. Autentik

materialların daşdığı mədəniyyət tərkibli məlumat auditoriyanın səviyyəsinə uyğun olmaya bilər və bu materiallardan kor-koranə istifadə edilməsi istənilən nəticəni əldə etməyə kömək etməyə bilər. Burada müəllim istifadə etdiyi materialı hərtərəfli nəzərdən keçirərək tələbəyə təqdim etməlidir. Tədris prosesində müəllim autentik məzmunlu dərslərlərin çatışmayan cəhəti olan doğma mədəniyyətlə müqayisənin olmaması problemini özü həll etməlidir.

Nəhayət, xarici dillərin tədrisində mədəniyyətlərərarası səriştənin formalaşdırılmasına mane olan digər bir faktor J.C.Beakko tərəfindən qeyd edilmişdir: tədris çox vaxt heteroqlat kontekstdə, yəni, öyrənilən xarici dil dərstdən kənar praktik olaraq işlənməyən situasiyalarda baş verir. Homoglot şəraitdə isə xarici dillər həmin dildə danışılan ölkədə tədris olunur. Heteroglot şəraitdə dil ilə bilavasitə və bilvasitə əlaqə, dilin mədəni dərinlikləri ilə tanışlıq olmur və bu tədris prosesini çətinləşdirir [10].

Beləliklə, belə nəticəyə gəlirik ki, xarici dillərin tədris proqramlarına mədəniyyətlərərarası elementlərin daxil edilməsi və tətbiqi asan məsələ deyil. Nitq aktlarının mürəkkəb sosio-mədəni kontekstini qrammatik qaydalar kimi təqdim etmək mümkün deyil. Dil daşıyıcıları onları ünsiyyət və digər vasitələrlə o qədər sürətlə dəyişirlər ki, onları qaydalar şəklində dəqiq və tam olaraq öyrənmək mümkün deyil.

Tələbələrdə mədəniyyətlərərarası səriştənin xarici dilləri öyrənmək vasitəsilə formalaşdırılmasına, daha geniş mənada – dil və mədəniyyətin həm doğma, həm də xarici dildə əlaqəli şəkildə öyrənilməsinə yönəlmiş bir metod – “mədəniyyətlərərarası dil tədrisi” (ILT (Intercultural Language Teaching)) C.Krozet, A.C.Liddikat tərəfindən təqdim edilmişdir. Mədəniyyətlərərarası dil tədrisi doğma və xarici linqvomədəniyyətlər arasında aralıq mövqe formalaşdırmaq deməkdir [4; 6].

2000-ci ildən başlayaraq xarici dil dərslərində mədəniyyətin tədris olunması dialoji nöqtəyi-nəzərdən bu dili öyrənənlərlə dil daşıyıcılarının malik olduqları mədəniyyətin qarşılaşma mövqeyi kimi təqdim edilir. ILT yanaşması tədris olunanları “aralıq mövqe” (third place) kimi formalaşdırmağa çalışır [11].

Aralıq mövqeyi inkişaf etdirmək üçün əsas olaraq əlverişli mühit yaradılmalıdır, dil və mədəniyyət nümunələri tədris olunarkən baş verən koqnitiv, affektiv və psixoloji dəyişikliklər haqda tələbələrdə refleksiya olmalıdır. Buna görə də, bütün bilik, bacarıq, münasibətlər səthi deyil, dərinədən aşılmalıdır. Bu biliyin tamlığına, tədris materialının bütövlüklə mənimsənilməsinə rəvac verir.

Mədəniyyətlərərarası səriştənin mahiyyətini, strukturunu, qiymətləndirmə vasitələrinin əsas tədqiqatçısı olan Maykl Bayramın təklif etdiyi model Avropada hazırkı dövrdə demək olar ki, bütün alimlər tərəfindən bu səriştəni formalaşdırmaq üçün əsas nümunə kimi qəbul edilmişdir. Bu modelə görə mədəniyyətlərərarası səriştə aşağıdakı elementlərdən ibarətdir: münasibət, bilik, interpretasiya bacarığı, mədəniyyətə tənqidi yanaşma və ya siyasi təhsil. Bu komponentlərə daha effektiv yiyələnmək müəyyən pedaqoji şəraitdə həyata keçirilə bilər. Pedaqoji şərait deyərək:

1. motivasiyalı məqsəd (müəllimlərin tələbələrdə mədəniyyətlərərarası səriştənin formalaşdırılmasına məqsədyönlülük, sağlam psixoloji iqlimin yaradılması);

2. məzmun (mədəniyyətlərəarası səriştəni formalaşdırmaq üçün tədris olunan fənlərin məzmununu, tədris zamanı diqqəti kulturoloji aspektlərə yönəltmək;

3. təşkilatilik (mədəniyyətlərəarası səriştənin bilik və bacarıqların fasiləsiz formalaşdırılması, özünütərbiyə işlərinin təşkili) [1].

Mədəniyyətlərəarası səriştə, onun ayrı-ayrı komponentləri Avropa alimləri tərəfindən hələ də dəqiq tədqiq olunmasa da tədris nəticəsində bu səriştənin formalaşdırılması səviyyəsinin təyin edilməsi, qiymətləndirilməsi məsələsi son zamanlar tədqiqatçılar üçün ən aktual mövzulardandır. Bununla bərabər bu məsələnin öyrənilməsi, tədqiq və tətbiq edilməsi ciddi çətinliklərlə müşayiət olunur.

M.V.Lustiq və B.H.Spitzberq üçün mədəniyyətlərəarası səriştənin qiymətləndirilməsi sahəsində ən çətin məqam kimi müşahidə etməyin müəyyən edilməsidir. Bəzi kateqoriyalı insanlar malik olduqları mədəniyyətlərəarası səriştənin ən əlverişli şəkildə özləri qiymətləndirə bilər. Əgər səriştə məqsədlərə nail olmaq, özünü-realizə etmək kimi qəbul edilirsə, onda fərd özü özünü qiymətləndirməyə qabil olan yeganə ekspert ola bilər. Əksinə, davranışın düzgünlüyü, normalara uyğun, qəbul olunması vacib olan zaman, bu xüsusiyyətlərin tərəfdaş və ya, müşahidəçi tərəfindən qiymətləndirilməsi daha məqsəduyğundur [12].

A.E.Fantiniyə görə isə mədəniyyətlərəarası səriştənin qiymətləndirilməsi ilə əlaqədar yaranan əsas çətinlik xarici dillərə yiyələnməkdən başqa uğurlu ünsiyyət qurmaq üçün tələb olunan digər qabiliyyətlərin müəyyənləşməsi məsələsidir. Onun fikrincə, dil biliklərinin qiymətləndirilməsi mədəniyyətlərəarası səriştənin digər komponentlərinin hansının daha mühüm olmasının kontekstdən asılı olduğuna görə yaranan qeyri dəqiqlik səbəbindən daha asandır [13].

Yenə də M.Bayramın fikirlərinə müraciət edək. O, mədəniyyətlərəarası səriştənin formalaşdırılmasının qiymətləndirilmə prosesində əsas məsələ kimi hər hansı bir fərdin mədəniyyətlərəarası ünsiyyətdə səriştəli olması üçün malik olmalı olduğu ən vacib komponentin, müəyyən bir sahə, səviyyə, istiqamətin seçilməsini vurğulayır. Tədris proqramı da bu istiqamətdə hazırlanmalıdır. Tədrisin məqsədindən, kontekstindən asılı olaraq yalnız seçilmiş istiqamət üzrə bilik və qabiliyyətlərin aşılınması, kəmiyyət deyil, keyfiyyət dəyişikliklərinə, inkişafa nail olmaq əsas götürülür [14].

M.Bayramın ardınca bir çox tədqiqatçılar da mədəniyyətlərəarası səriştənin bütövlükdə qiymətləndirilməsinin mümkün olmadığını əsaslandırır və buna görə tədrisin məqsədindən asılı olaraq mədəniyyətlərəarası səriştənin ayrı-ayrı komponentlərinə üstünlük verməyi məsləhət görürlər. Məsələn, əgər tədrisin nəticəsi kimi tələbələrin mədəniyyətlərəarası səriştənin aspektlərindən “tərəfdaşın nöqteyi-nəzərini anlamaq” əsas götürülürsə və onun qiymətləndirilməsi gözlənilməli təqdirdə bu aspekt məqsəd kimi götürülməlidir [13, s.15].

Mədəniyyətlərəarası səriştə mürəkkəb bir struktur olduğuna görə, onun qiymətləndirmə metodları da bir neçə komponentin ölçülməsinə əsaslanaraq kompleks şəkildə həyata keçirilir. Qiymətləndirmənin əhatəli, məqsədyönlü olması üçün bir neçə müxtəlif metodlardan istifadə etmək tövsiyyə olunur.

Mədəniyyətlərəarası səriştə səviyyəsinin qiymətləndirilməsi metodologiyasının tətbiqi qlobal təhsil, biznes, sosial kontaktlar sahəsində mədəniyyətlərəarası sə-

riştəyə ehtiyacın artması ilə əlaqədar olaraq çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Qiymətləndirmə sahəsində konkret, praktik standart modellərin hazırlanmasında gös-tərişlər, tövsiyələrin çatışmamazlığı hiss olunur.

Qiymətləndirmənin Azərbaycan modelini yaratmaq üçün ilk əvvəl mədəniyyətlərərası səriştənin əsas mahiyyətini, onun formalaşdırılmasını təyin edəcək pe-daqoji şərait, mədəniyyətlərərası səriştənin qiymətləndirilməsi proyektini hazırlan-malıdır. Artıq Avropanın 30 ölkəsində, eyni zamanda Latin Amerikasını və Asiya-nın bəzi ölkələrində bu qiymətləndirmə modelləri universitetlərdə tətbiq edilir. Qloballaşma dövründə əsas mənfəət kimi öncə də qeyd olunduğu kimi, milli mədəniyyətlərin itməsi təhlükəsi mövcud olduğu zaman Avropa Şurası tərəfindən di-gər ölkələrdə bu qiymətləndirmə sistemi üzrə milli modelin hazırlanmasının tövsiyə edilməsi sevindirici haldır.

İlk əvvəl xarici dil ixtisası üzrə təhsil alan tələbələrdə mədəniyyətlərərası səriştənin səviyyəsi müəyyən edilməlidir. Bundan sonra M. Bayramın hazırladığı Avropa modelini təhlil edərək, kriteriyalarını öyrənmək mümkün reallığı təmin edəcəkdir. Məhz bu strategiyaları hədəf seçib Azərbaycan auditoriyasına uyğun modeli hazırlamağa çalışmaq onun əhəmiyyətliliyini və aktuallığını təsdiq etmiş olur. Tələbələrdə formalaşdırılmış şəxsi keyfiyyətləri, mənəvi dəyərləri, mədəniyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsi modeli, hal-hazırda Azərbaycanda təhsil müəssisələrində yoxdur. İstər orta təhsil, istərsə də ali təhsilin hər iki səviyyəsində tədris prosesinin məqsəd və vəzifələrini təqdim edən sənəd, proqramlar və dərs-liklər hər birində tədris zamanı Azərbaycan gənclərinə aşılmalı olan mühüm ümumbəşəri və milli mənəvi dəyərlərdən, şəxsi keyfiyyətlər, mədəniyyətlərərası ünsiyyət qurmaq bacarığından bəhs olunur, amma kəmiyyət qiymətləndirilməsi mövcud deyil. İlk məqamda bu şəxsi keyfiyyətlərin, aşılmalı mənəvi dəyərlərin, formalaşdırılmış mədəniyyətin, əxlaq keyfiyyətlərin kəmiyyətə qiymətləndiril-məsinin mümkün olması təsəvvür edilməzdir. Əslində şəxsi keyfiyyətlərin kəmiy-ətə düzgün, obyektiv qiymətləndirilməsi qeyd etdiyimiz ölkələrdə həyata keçiri-lir. Azərbaycan təhsil sistemində, ali məktəblərdə mədəniyyətlərərası səriştənin formalaşdırılması üçün mövcud qiymətləndirmə modelləri nəzəri cəhətdən tədqiq olunmalı və milli mədəniyyətimizin əsasında yeni milli model yaradılmalı, diaq-nostik yollar və metodlar işlənilib hazırlanmalıdır.

Qiymətləndirmə öyrənmənin mədəniyyətlərərası səriştəsinin: xarici mədəniy-ət, doğma mədəniyyət, digər mədəniyyətlərə münasibət kimi üç bacarığa yiyə-lənmə səviyyəsini müəyyən etmək üçün ənənəvi təlimdə olan yazı işləri, testlər, şifahi cavablar kimi metodlarla həyata keçir.

Məqsədlər realistik, tədris proqramına, kursuna verilən saatlara uyğun olma-lıdır. Qiymətləndirmənin metodları da tədris metodlarına uyğun olmalı və tədris prosesinin arzuolunan nəticəsini əks etdirməlidir.

Nəzəri tədqiqatın nəticələri ADU-nun müvafiq fakültələrində tələbələrdə mədəniyyətlərərası səriştəni formalaşdırmaq və bunun səviyyəsini qiymətləndirmək üçün ingilis dilinin praktik tədrisi zamanı istifadə olunan tədris resurslarının işlənilib hazırlanmasında həyata keçiriləcəkdir. Bu məqsədlə bir çox adı məktəb tələbələri

ilə fərdi sorğu və anket məlumatları əldə etmək üçün nəzərdə tutulan təyinatın işlənmə səviyyəsinə aid nümunə cədvəlini də tətbiq etdik. Tədqiqatçılar, metodistlər, müəllimlər mədəniyyətlərəarası səriştənin formalaşdırılmasının səviyyəsini qiymətləndirmək üçün istifadə etdikləri metod və formanın mədəni kökünü nəzərə almalı, milli auditoriyaya kor-koranə tətbiq etməməli, tələbələrin mədəniyyətini, xüsusiyyətlərini bilərək çətinliklərdən qaçmalı, balans və uyğunluq yaratmalıdırlar.

Ədəbiyyat

1. M.Byram Teaching–and–Learning Language–and–Culture/M. Byram, C. Morgan. – Clevedon : Multilingual Matters Ltd, 1994. – 219 p.
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и преобразований мирового порядка // Грани глобализации: трудные вопросы современного развития .М.:Альпина Паблишер, 2003. 576 с.
3. Гейдар Алиев открывает миру Азербайджан . Баку: Азербайджан ,1994.197
4. Crozet C. Intercultural Competence: From Language Policy to Language Education // Striving for the Third Place: Intercultural Competence through Language Education. – Melbourne, 1999. – p1 – p20.
5. Bennett J.M. On Becoming a Global Soul. Theory, Research and Application in International Education. – Sterling, 2008. – p13 – 31.
6. Liddicoat A.J. Intercultural Language Teaching and Learning. – Chichester; John Wiley and Sons, Ltd., 2013 – 208p.
7. Клеменцова Н.Н. –Текст формировании межкультурной коммуникативной компетенции студентов. /Актуальные проблемы лингвистики, педагогики и методики преподавания иностранных языков : сб.науч.тр.-Калининград, 2016.- с.47-55.
8. Лысенко В.В. Развитие межкультурной коммуникации студентов на основе англоязычных аутентичных материалов как способ формирования профессиональных качеств специалиста // Вестник СЕВНТУ/ Севастоп. Нац.Техн.ун-т.2012.-N 127.-с.91-96.
9. Шеваршинова Е.И. Методика отбора медиатекстов для формирования межкультурной компетенции студентов на занятиях по иностранному языку./ Преподаватель XXI век.-2014 .– Т .1, вып.1.с.41-46.
10. J.C.Beacco, M.Byram. “From Linguistic Diversity to Plurilingual Education: Guide for the Development of Language Education Policies in Europe. – www.coe.int
11. Yassine S. Intercultural Competence in EFL Textbooks // Making the Most of Intercultural Education. – Newcastle upon Tyne, 2015. – p59 – 77.
12. Lustig M. W. Methodological Issues in the Study of Intercultural Communication Competence / M. W. Lustig, B. H. Spitzberg // Intercultural Communication Competence / ed. R. L. Wiseman, J. Koester. – Newbury Park, 1993. – P. 153–167.
13. Fantini A.E. Assessing Intercultural Competence. Issues and Tools // The SAGE Handbook of Intercultural Competence / ed. D. K. Deardorff. – Thousand Oaks, 2009. – P. 456–476.
14. M.Byram Teaching and Assessing Intercultural Communicate Competence//M. Byram-Clevedon: Multilingual. Matters Ltd., 1997. -136 p

15. Deardorff D. K. Implementing Intercultural Competence Assessment // The SAGE Handbook of Intercultural Competence /ed.Darla K. Deardorff. – Thousand Oaks, 2009. – P. 477–491.

Summary

Possibilities of Forming and Assessing of the Students' Intercultural Competence in Foreign Languages Learning Process

The article deals with the theoretical problems, main tasks, aims, objects of intercultural competence development of Azerbaijani foreign language students and the importance of its assessment system modelling.

Culture teaching is aimed to form the abilities to analyze a new culture in comparison with their native one. The main tasks are modelling native course books of new generation based on cross-cultural communication.

Резюме

Возможности формирования и оценивания межкультурной компетенции в процессе обучения иностранным языкам у студентов

В статье теоритически обоснована важность, целесообразность, задачи и проблемы формирования основ межкультурной компетенции у студентов языковых вузов Азербайджанской Республики.

Приоритетной задачей при формировании межкультурной компетенции является моделирование неаутентичных учебников нового поколения основанных на межкультурной коммуникации. Исследование выявляет необходимость создания модели оценивания и контроля уровня сформированности этой компетенции.

Rəyçi: prof. D.İsmayılova